

İNSANIN KALESİ EV

Evlerimiz kendimizi en rahat hissettiğimiz yerler. Nereye giderseniz gidin, kendinizi nasıl hissederseniz hissedin, eve dönüp gelmek sizi rahatlatır. İnsanın evi, toplumsal yaşamdan sıyrılıp bireysel bir rahatlık bulduğu kişisel alanıdır. Bunun yanında her türlü doğal gereksinimi evinde karşılar insan. Binlerce yıl öncesinde de, günümüzde de evimize yüklediğimiz anlam yaklaşık aynı. Bununla birlikte evlerimiz toplum geliştikçe gelişti, değişti. Pek çok koşul evlerin gelişmesini etkilediyse de, asıl etken günlük yaşam koşulları. Neolitik çağda toprağa bağlı yaşayan insanlar ilk yerleşimleri kurdular ve tarım toplumu evleri var olmaya başladı. Endüstri devrimi yaşam koşullarını değiştirip toplumu yeniden yapılandığında evlerimizin biçimi ve toplumsal yaşamın getirdiği koşullar bir kez daha değişti. Çağımız bilgi ve iletişim çağı olarak adlandırılıyor. Değişmekte olan toplumsal koşullara göre evlerimiz yine değişme yolunda. Evlerde neye gereksinim duyduğumuzu biliyoruz belki; sorun, bunun nasıl olacağına...

Paleolitik çağ avcı toplayıcı toplumu, av hayvanlarının peşinde bölgeden bölgeye dolaşıyordu. İnsanların yaşadıkları yerler, göç ettikleri bölgelerde bulunan mağaralar, doğal korunaklı olanlardı. İklim koşulları çok çetindi ve mağaralar onlara soğuktan ya da vahşi hayvanlardan korunmak için oldukça sınırlı olanaklar sunuyordu. Buzul çağının sona erip, iklim koşullarının tarıma daha uygun olması, toplumsal yaşamda değişikliği beraberinde getirecek tarımsal devrime ve Neolitik çağın başlangıcına yol açacaktı. Avlanarak yaşarken insanlar av hayvanla-

rının peşinden sürekli göç etmek zorundaydı. Ne var ki, toprağı ekmeye başladıklarında tarlalarının yanında kalıp ekine göz kulak olmaları gerekiyordu. Tarımın başladığı dönem olan Neolitik çağda insanlar ilk evleri yaptılar ve buralarda yaşamaya başladılar. Evler insanları yağmurdan, yakıcı güneşten, aşırı sıcak ve soğuktan, fırtınadan, vahşi hayvanlardan ve daha birçok şeyden koruyordu. O güne dek mağaralarda yaşamış olan insanlar, artık toprağa bağlı bir yaşam sürüyor ve kendi yaptıkları evlerinde yaşıyordu. Dünyanın verdikleriyle yetinmek yeri-

ne, kendilerine ait, özel bir dünya kuruyorlardı.

Evlerin yapılış biçimi ve yapımında kullanılan malzemeler, elbette yöreye ve kültüre bağlı olarak değişiyor. Yağmurun hemen hemen hiç yağmadığı Arabistan gibi kurak ve sıcak iklim bölgelerinde düz damlar, sıkça görülen yapı biçimleri. Yağmur ve kar yağışının çokça olduğu bölgelerde damların dikleştiğine tanık oluruz. Damlarda kullanılan kiremit, arduvaz, çinko, hatta bazen düz taşlar gibi malzemeler bu yöresel değişikliklerin sonucu. İnsan, evini çevreye uymak için şekillendiriyor.

Papua Yeni Gine yerlilerinin ağaç dallarından, Eskimolarınsa "igloo" adı verilen buzdan evler yapmaları, tamamen çevresel koşullardan ötürü. Çevrede bulunacak tek malzeme kar ve buz olduğunda, ev yapımında kullanılan malzemenin de bunlardan oluşması şaşırtıcı değil. İnsanoğlu bugüne dek yaşadığı her tür arazi üzerinde ev yapmayı becerdi; sözcüğü göller üzerinde kurulan ve uzun kazıkların üzerinde yükselen evler ya da bazı yörelerde nehirlerin üzerindeki yüzen evler sıkça karşımıza çıkıyor. Ağaçların üzerinde, kendinizi kuşlar gibi hissedeceğiniz evler de var. Ağacın bol olduğu yerlerde ahşaptan, taşın olduğu yerlerde taştan, ikisinin de bulunmadığı yerlerde kerpiçten ya da var olan diğer malzemelerden evler kuruluyordu. Bununla birlikte çok sıcak ülkelerde kalın taşlardan evler yapılması, depremlerin yaşandığı yerlerde ahşabın tercih edilmesi de evlerin yapımında kullanılan malzemeyi çevresel koşulların etkilemesine birer örnek.

Tarih boyunca evlerin gelişimi elbette yalnızca kullanılan malzeme ve şekilleriyle sınırlı değil. Zaman içinde eve yeni bölümler eklendi. İlk evlerde çoğunlukla uyumak ve yemek için gerekli alanlar bulunurdu. Tek büyük bir odadan oluşan evlerde ailelerin hem yaşadığı, hem yemek yediği, hem uyuduğu görülürdü; ki, bu çok sıradan bir şeydi. Hatta bazen evler birkaç odalı olursa insanların odalardan birinde hayvanlarını barındırdığına da rastlanırdı. Tuvalet ve banyo gibi bölümler eski evlerde bulunmazdı. Kanalizasyonun gelişmesinden önce tuvaletler evlerin dışındaydı. Evin içinde dayanılmaz bir kokuya neden olacağından, pisliği alıp götüreceği bir sistem geliştirilmeden tuvaletler evlere alınmadı. Eski Roma'da ve Osmanlılarda halk yıkanmak için hamamları kullanırdı. Zamanla kent yaşamı geliştikçe evlere gelen sıcak su, hamamların yerini özel banyoların almasına neden oldu. Genel hamamlar bugün de görülsede, insanlar yıkanmak için artık kendi banyolarını yeğliyor.

Evler ve Toplum

Evlerin nasıl olduğunu belirleyen iki unsur varsa biri, bu işin fiziksel yönü, ötekisiyse toplumsal. Bir evin kaç

katlı, müstakil mi apartman mı olduğu işin fiziksel boyutlarını içeren özellikler. Evin insan için ne ifade ettiği ve orada kimlerin ne amaçla yaşadığıysa toplumsal boyutunu ortaya koyuyor. Toplum yapısı evleri kullanan ailelerin yapısını da belirliyor. Yüzyıllarca süren gelişme süreci, belki de insanın yalnızlaşma, toplum içinde tek başına kalma süreciydi. Belki de günümüzde İnternet kullanıcılarının, evlerinde oturdukları yerden yeni dostluklar, arkadaşlıklar kurma isteklerinin doğması bu nedenle oldu. Geleneksel tarım toplumu aileleri, büyük evlerde kalabalık sayılarda yaşarlardı. Geniş ailelerin barındığı, günümüzün konaklarından daha büyük evlerde ya da çiftliklerde anneler babalar, çocuklar, kardeşler, torunlar, halalar, dayılar ve onların çocuklarının yaşamaları, yalnızca bir arada yaşamaktan hoşlandıkları için değildi elbet. Kol gücü gerektiren işler ve teknolojinin henüz geri olmasından dolayı bu gereksinimin yalnızca en ilkel biçimiyle karşılanmasının mümkün olması sonucu, büyük evlerde yaşayan kalabalık aile kavramı doğmuştu. Ev halkı ne kadar çok olursa tarlada, bağda bahçede çalışacak, koyunları güdecek, inekleri sağacak, süten peynir, yoğurt yapacak kişi de o kadar çok olurdu. Aslında tarım toplumu için bir ev, sanki kendi kendine yeten, kendi üyelerini besleyebilen başlı başına bir birim gibiydi. Evin reisi bu dönemde erkekti. Bu da boş yere değildir. İnsanların henüz hayvanların peşinden oradan oraya sürüklendiği Paleolitik dönemde, anaerik toplamların yaygın olduğunu görüyoruz. Bunun

nedeni, o dönemlerde kadının doğurgan kimliğiyle aileye ya da ait olunan klanına en gerekli hizmet olan çoğalma, soyunu devam ettirme olanağını vermesiyle ilişkili. Eskiçağlara ait barınaklarda, bir köşede ana tanrıça kültüne ilişkin izlerin bulunması, bu dönemde kadının ev içindeki rolünün hangi boyutta olduğunu gösterir nitelikte. Neolitik çağdan başlayarak anaerik toplum yapısının, ataerkilliğe geçmesinin nedenleri arasında, tarımda çalışacak kol gücünün erkeklerde daha fazla olmasından kaynaklandığı açık. Bu durum da, toplumun bütün birimlerinde olduğu gibi, en küçük yapıtaşları olan ailede de aiterkilliği bereberinde getiriyordu; ki, aslında bu da evlerin yapısının bir anlamda bu yönde değiştiğini gösteriyor. Bu dönem evlerinde ön plana çıkan özellik, evlerin tarımsal üretime uygun biçimde şekillenmesiydi. Evlerin hemen yanında, kimi zaman içinde hasatta toplanan mahsulün depolandığı bölmeler, odalar olurdu. Benzer biçimde evlerin hemen yanında ahırlar bulunurdu; ki, kimi zaman kışın soğuktan korunmak için hayvanların evin bir odasını insanlarla paylaştığı da görülürdü. Geniş aileler bu dönemde üretim ilişkilerinin sonucu olarak birlikte yaşarken, bireyin özel yaşamı bugünküne göre çok daha sınırlıydı. Pek çok yerde yalnızca aile üyelerinin değil, komşuların da neler yaptığı bilinirdi. Bu yaşam biçimi sanayi devrimine kadar varlığını sürdürdü. Halkın büyük çoğunluğu kırsal alanlarda yaşadığı için, tarım toplumu evlerini genellikle geniş ailelerin yaşadığı kırsal evler olarak gözümüzün önüne

Tarım toplumu, işgücünün bir arada tutulduğu kalabalık aileleri ortaya çıkarmıştı. Bu dönemde yapılan evler de, konfordan çok işlevin ön plana çıktığı evlerdi.

Apartmanlar, kent yaşamına uygun evler sunuyor bize. Arazinin kısıtlı ve değerli olduğu kentlerde konutlar, asansörün kullanılmaya başlamasıyla çok katlı yapılara dönüştü.

getirirsek çok da yanlış yapmış olmayız. Elbette bu dönemin kentlerini de unutmamak gerek. Savunma amacıyla genellikle surlarla çevrili kentlerde, evler çoğu zaman surların içinde değil, hemen dışında yer alırdı. Sur içinde genellikle kentin ortak alanları ve yönetim birimleri bulunurdu. Ne var ki zengin tüccarların sur içlerinde evler yaptığı da oluyordu. Surların dışında yer alan evler yine tarımsal üretim için arazilere gereksinim duyan çiftçilere aitti. Böylece hem kentin sunduğu güvenlikten yararlanıyor, hem de arazilerini işleyebiliyorlardı. Surların tarih içinde önemi ortadan kalktıysa da, ev kavramının ve ev halkının köklü değişimler geçirmesi için 19. yüzyıla gelinmesi gerekiyordu.

Sanayi devrimi binlerce yıllık dünya tarihinde oldukça büyük iz bırakan, etkilerini günümüzde de hissettiğimiz bir dönem olmuştu. Günlük yaşama ve üretim ilişkilerine makinelerin girmesi toplumu değiştirmeye itiyordu. Bu değişmeden elbette içinde yaşadığımız binalar ve özellikle de evler büyük ölçüde etkilendi. İnsanlar tarımla uğraşırken büyük kentlerle küçük köyler arasındaki farklılık çok fazla değildi. Bu uçurumun sanayi devrimiyle genişlediğini söyleyebiliriz. Toprağın makinelerle işlenmesi köylerde, tarımla uğraşan insanların gün geçtikçe işsiz kalmasına neden oluyordu. Eğer o güne dek bir tarlayı on kişilik bir aile sürüyor ve hasat zamanı ürünleri topluyorsa, artık bunun için çok daha az kişi gerekiyordu. Bu da birçok insanın tarımsal alanlarda işsiz kalması anlamına geliyordu. İşsiz kalan bu insanlar, kentlere göç ettiler. İş kentlerdeydi. Sanayi devrimi-

nin büyük sembolleri fabrikalar, kentlerde kurulmuş, çalışacak insan bekliyordu. Bununla birlikte kentlere göç eden köylüler, burada alıştıkları gibi büyük aileleriyle birlikte yaşayabilecekleri evler bulamadılar. Öncelikle kentlerde yerleşim alanı kısıtlıydı. Kent merkezi ya da merkezleri en değerli yerlerdi. Fabrikalarda çalışan işçiler bütün günlerini iş yerinde geçirdikleri için iş yerlerine yakın evler tercih eder olmuşlardı. Bu dönem çekirdek ailelerin gittikçe yaygınlaştığı dönemdir. Kentlerde yer sıkıntısından dolayı apartman biçimindeki evler daha yaygındı. Apartman daireleri genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailenin sığabileceği kadar yere sahipti. Evlerin kaderi 19. yüzyılda asansörlerin kullanılmaya başlamasıyla biraz daha değişti. Avrupa'da sanayi devriminin ardından insanlar fabrikalarda çalışmak için kırsal kesimden kentlere göç etmeye başlamıştı. Fabrikaları çalıştırmak için işçiye gereksinim duyuluyordu. Bu işçiler köylerin-

den aileleriyle birlikte geldiler ve kentlerde yaşamak için evlere duyulan gereksinim arttı. Kentlerde ev yapmak için gereken boş alan, kırsal kesimdeki gibi çok değildi. Kaldı ki, yeteri kadar arazi olsaydı bile buralara yan yana yapılacak evler kentin yatay olarak genişlemesine, dolayısıyla da kent içi ulaşım için aşılması gereken uzaklıkların çok artmasına neden olacaktı. Tam bu sırada imdada asansörler yetişti. Asansörler sayesinde kentlerde çok katlı binalar yapılabilirdi. Böylece birçok insan küçük bir arazi parçası üzerinde yerleşme olanağı buldu. Apartman adı verilen bu evler günümüz kentlerinin temel biçimidir. Asansörler binaların daha yüksek yapılabilmesi olanağını beraberinde getirmişti. Böylece aynı alanda daha fazla insanın yaşamasının önü açılmıştı. Toplu taşıma araçlarının gelişmesi, özel otomobillerin yaygınlaşması yine bu dönemlerdedir. Böylece dikey yayılma olanağı bulamayan evlerin yatay düzlemde yayılmasıyla ortaya çıkan sorunlar azalıyor. Taşıtlar, insanları artık evlerinden iş yerlerine daha kısa sürede ve kolaylıkla taşıyabiliyordu.

Eve yüklediğimiz anlam belki yüzyıllardır hiç değişmedi. Ne var ki evlerin fiziksel olarak değişmediğini söyleyemeyiz. Elbette yüzyıllar içinde kullanılan malzemeler, altyapı ya da inşaat teknikleri değişti, gelişti. Günümüzdeki en önemli değişikliklerden biri de belki akıllı evler. Bilgi ve iletişim çağı adı verilen günümüz dünyasının getirdiği yenilikleri akıllı evler günlük yaşama sokmaya başladı bile. Bu, belki de bilimkurgu filmlerindeki gibi bir yaşamın günümüzde gerçeğe dönüşmeye başladığının bir göstergesi olabilir.

Sanayi devrimi, kırsal kesimde yaşayan insanların, iş bulma ümidiyle kentlere akın etmelerine neden oldu. Bu dönemin evleri çekirdek ailelerin yaşam biçimine daha uygundu.

Akıllı evler, aslında bilgisayarların ya da İnternetin yaşamımıza gelecekte daha da fazla eklenileceğini gösteriyor bize. Özellikle yaşlı ya da engelli insanların yaşamını kolaylaştırmak için akıllı evler ideal gibi görünüyor. Akıllı evler, içine kurulan sistemler yardımıyla, içinde yaşayanların evdeki eşyalarına cep telefonları ya da İnternet yardımıyla ulaşarak komutlar verebildiği konutlar. Sözgelimi, akıllı buzdolabımız, içindeki yiyeceklerin son kullanım tarihini tutarak, tarihi geçtiğinde sizi uyarıyor; eğer arzu ederseniz markete bir elektronik posta yollayarak yeni siparişler veriyor. Evdeki çiçekleri sulamak da tatile gitseniz bile çok zor değil. İster

nülmesi gerekiyor. Akıllı evler fikrinin henüz ilk örneklerini yaşıyoruz. Gelecekte daha ileri teknolojiyle, daha ucuza mal edilebilecek bu tür evlerin yaygınlaşacağını şimdiden öngörebiliriz. Temel gereksinimlere ulaşma biçimi mümkün olduğunca kolay ve hızlı olmalı. Günümüz çalışma koşulları, özellikle kentli insanın zamanını en iyi biçimde kullanmasını gerektiriyor. İnsanların kendilerine ayırabilecekleri zamanda gereksinimlerine en kısa zamanda ulaşması, kişisel özgürlükleri için oldukça büyük önem taşıyor.

Gelecek ne getirirse getirsin, ev kavramına yüklediğimiz anlam değişmiyor. Evimiz, huzur ve konfor bulmak

barınaklarımız olarak kalmaya devam edecekler. Bütün bunların yanında ortaya çıkan tablo bir soruyu beraberinde getiriyor: Çağlar değiştiççe, kalabalık ailelerden çekirdek aileye, komşuluk ilişkilerinden apartmanlarda yalıtılmış yaşamlara geçerken acaba gittikçe yalnızlaşıyor muyuz? Kalelerimiz dediğimiz evlerimiz birer yalnızlık kalesine mi dönüşüyor? Her işi bilgisayarların yaptığı bir evde kimseye gereksinim duymadan kolayca yaşayacağız belki, ama insanlara duyduğumuz gereksinim azaldıkça kendimizi yalnızlaşmaya mı mahkûm ediyoruz? Evdeyken nasıl zaman geçirdiğimizi gözümüzün önüne getirelim. Modern insan, evine gittiği zaman televizyon izlemeye, İnternet'te gezinmeye daha çok zaman ayırıyor. Bu, daha az sosyalleşme demek. Teknoloji evlerimize bize kendimizi sinemada hissettirecek düzenekler kuruyor, sanal gerçeklikle kendimizi uzayda hissedebiliyoruz. Belki gelecekte evden dışarı daha az adım atmamız gerekecek. Şurası açık ki, iletişim çağı dediğimiz bu çağ toplumu değiştirmeye devam ediyor. Belki yakın, belki uzak gelecekte evlerimizin günümüzdekilerden farklı olacağını söylemek kehanet sayılmaz.

Gökhan Tok

Gelişen teknoloji artık evlerimizi de şekillendiriyor. Akıllı evler, içinde yaşayanların hayatını kolaylaştırmak için iletişim teknolojilerini kullanıyor.

belirli zamanlarda otomatik olarak sulama yapma komutu verin, isterseniz İnternet aracılığıyla evinize ulaşın ve çiçeklerinizi ekran başından sulayın; bu da mümkün.

Konforun yanında güvenlik anlamında da akıllı evlerin getirdiği birçok kolaylık olduğu yadsınamaz. Evlerin içine kurulan sistemler, uzaktan vereceğiniz komutlarla elektriği ya da doğalgazı keserek, herhangi bir tehlikenin önüne geçebiliyor. Bu yolla sözgelimi, ütüyü fişte unutup unutmadığının bir önemi kalmıyor. Ütüyü fişte unutmuşsanız bile, uzaktan müdahale ederek olası bir yangının önüne geçmek mümkün olabiliyor. Örnekleri çoğaltmak olası. Günümüz teknolojisini kullanarak akıllı evlere daha neler eklenebileceğini düşünmek biraz da hayal gücümüze kalmış. Öte yandan bu mimarların işini biraz zorlaştırıyor gibi. Eskiden yalnızca alışlageldik tekniklerle tasarlanan evlerin artık bilgi teknolojileri için de uygun halde düşü-

istediğimiz yer; alıştığımız, bildiğimiz, yalnızca bize ait olan özel alanımız. Evlerin yeri, biçimi ya da yapıldığı malzeme değişse bile psikolojik işlevleri bizim için değişmeden kalacak; güven ve rahatlık bulduğumuz, ertesi güne kendimizi yenileyerek hazırladığımız

Evlerimiz, içinde huzur bulduğumuz, kendimizi güvende hissettiğimiz yerler. Tarih boyunca evlerimizin şekli değişti, toplumsal yaşam farklılaştı; ne var ki evlerimize yüklediğimiz anlam hiç değişmedi.